

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра прикладної психології та логопедії

Пояснювальна записка
до магістерської роботи

на тему «Формування лексичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами цифрових технологій»

Виконала: здобувач II рівня вищої освіти, групи м23СО
Спеціальності
016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної програми
Спеціальна освіта
Спеціалізації 016.01.Логопедія
БЕДРИНЕЦЬ Дарина

Науковий керівник: канд. пед. н,
доцент кафедри прикладної
психології та логопедії

Ганна МИЦИК

Рецензент: канд. пед. н, доцент
кафедри прикладної психології та
логопедії **Ганна ЛОПАТИНА**

Бердянськ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	9
1.1. Розвиток лексичної сторони мовлення дітей дошкільного віку в онтогенезі	9
1.2. Особливості оволодіння лексичною стороною мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	17
1.3. Корекційно-розвиткова робота з розвитку словника дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	26
Висновки до першого розділу	31
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	33
2.1 Використання цифрових інструментів у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з порушеннями мовлення: переваги, обмеження та виклики	33
2.2 Цифрові інструменти для розробки ігор та вправ для формування лексичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	45
Висновки до другого розділу	53
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	54

3.1. Завдання, етапи та організація педагогічного експерименту з формування лексичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	54
3.2. Аналіз результатів етапів педагогічного експерименту з формування лексичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.....	62
Висновки до третього розділу	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні цифрові технології швидко проникають у всі сфери життєдіяльності людини. Вони стали потужним інструментом для вирішення широкого спектру освітніх потреб, особливо у сфері спеціальної освіти. Це посилюється низкою обставин. По-перше, це процеси глобалізація освіти та євроінтеграції, які призвели до необхідності постійного пошуку закладами освіти гнучких та доступних форм навчання, модернізації освітніх програм і методів навчання; використання можливостей, що надає цифровізація для забезпечення рівних умов доступу до освіти, у тому числі додаткової їх підтримки в освітньому процесі.

Свій відбивок залишила й пандемія COVID-19, яка призвела до необхідності соціального дистанціювання та закриття закладів освіти по всьому світу. Під тиском зазначених обставин вони повинні були вдаватися до організації навчального процесу у формах, які б, з одного боку, не переривали навчальний процес, забезпечуючи отримання якісної та доступної освіти, з іншого – не ставили під загрозу життя та здоров'я учасників освітнього процесу [18]. В цьому випадку цілком виправданим було переведення здобувачів освіти на дистанційну форму навчання, що забезпечується за допомогою сучасних цифрових технологій [18].

Внаслідок збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану актуальними дистанційне навчання та його технології залишаються і сьогодні [18]. Найбільш вразливою категорією серед здобувачів освіти, які в умовах воєнного стану потребують особливої підтримки та уваги, є діти з особливими освітніми потребами. Міністерство освіти та науки України (далі – МОН України) підкреслює важливість забезпечення доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами незалежно від їх місця проживання. Вони визнають, що корекційно-розвиткові послуги можуть бути надані як у дистанційному форматі, так і в інших формах навчання, з використанням технологій дистанційного навчання [14].

Необхідно акцентувати увагу на постійному впровадженні нововведень у галузі освіти, використанні можливостей штучного інтелекту, адаптивних навчальних платформ та віртуальної реальності. Це має значущий вплив на сферу спеціальної освіти і роботу спеціальних педагогів, які працюють з особами з особливими освітніми потребами.

Поза межами уваги не можуть залишатись і зміни, яких зазнали власне самі діти. Сучасна взаємодія людини в цифровому середовищі відрізняється від спілкування минулих поколінь, і це пов'язано з активним розширенням сфери використання цифрових технологій: цифрових платформ та вебсервісів, послуг, гаджетів, стрімким розвитком соціальних медіа, які мають великий вплив на зміну стилю міжособистісного та комунікативного спілкування усіх людей, включаючи дітей. Сучасне покоління дізнається про світ не лише через пізнання навколишньої дійсності чи навчання в закладі освіти та сімейний вплив, а й опосередковано за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів, зокрема за допомогою смартфона [6]. Це вимагає нових підходів до виховання та розвитку дітей нової генерації, а також перегляду освітньої політики та методик в закладах освіти.

Враховуючи зростаючий попит на використання цифрових технологій у сфері спеціальної освіти, спричинений в більшій мірі складними обставинами сьогодення, а не проявом власного бажання самих педагогів до такого прискореного їх впровадження в корекційно-розвитковий процес, виникають нові виклики для освітньої та наукової спільноти. Вони полягають в необхідності пошуку дієвих стратегій поєднання традиційних та інноваційних технологій корекції з урахуванням сучасних реалій і викликів та відповідно до потреб і особливостей нового покоління.

Зазначене вище актуалізувало увага науковців та практиків до вивчення різних аспектів використання цифрових технологій в діагностиці і корекції психофізичних порушень, зокрема мовлення. Серед таких варто відзначити О. В. Боряк, О. М. Король, Ю. М. Косенко, О. Б. Качуровська [4;5], П. А. Лещенк [10], Ж. В. Матюх [13], Г. М. Мицик [15-20; 37; 38], Ю. Г.

Нсенко [22], Saeedi S., Bouraghi H., Seifpanahi M., Ghazisaeedi M. [39], Sparks H. [40], H. Syzko, T. Sushchynska, N. Anastasova, O. Donchenko, A. Dubovenko [41] та ін.).

Зваживши на наукові положення, які вони розкрили, враховуючи системний характер загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку (Л. І. Бартенєвої, Р. Є. Левіної, Лопатіної Г. О. [11], І. С. Марченко [12], Є. Ф. Соботович [28], Ю. В. Рібцун [25], В. В. Тарасун, Л. І. Трофименко [29-32], Н. В. Чередніченко, М. К. Шеремет [35] та ін.), висловлюємо припущення щодо можливості і ефективності використання цифрових ігор і вправ у процесі навчання дітей цієї вікової групи з порушеннями мовлення. Зауважуємо, що їх розробка та специфіка інтеграції в корекційно-розвитковий процес потребує окремого детального вивчення.

Відтак, усвідомлення актуальності окресленої проблеми спонукало до вибору теми наукового дослідження: **«Формування лексичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами цифрових технологій».**

Об'єкт дослідження – розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження – цифрові технології як засіб розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Теоретико-методологічну базу дослідження склали: наукові положення про мову як знакову систему, які викладені у працях О. Леонтєва, Л. Мацько, В. Німчук, О. Шахнарович та ін.; про різні види мовленнєвої діяльності, їхню психофізіологічну структуру, загальнофункціональні та специфічні мовленнєві механізми (Т. Ахутіна, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Лурія, Є. Соботович [28] та ін.); вчення І. С. Марченко [12], Є. Ф. Соботович [28], Ю. В. Рібцун [25], В. В. Тарасун, Л. І. Трофименко [29-32], Н. В. Чередніченко, М. К. Шеремет [35] та інших про профілактику та корекцію порушень мовленнєвого розвитку у дітей із загальним

недорозвитком мовлення; концепція цифровізації навчання осіб з особливими освітніми потребами, зокрема тих, що мають порушення мовлення (О. В. Боряк, Гуренко О. І., Алексеєва Г. М., Лопатіна Г. О., Кравченко Н. В [3], О. М. Король, Ю. М. Косенко, О. Б. Качуровська [4;5], П. А. Лещенк [10], Ж. В. Матюх [13], Г. М. Мицик [15-20; 37; 38], Ю. Г. Нсенко [22], Saeedi S., Bouraghi H., Seifpanahi M., Ghazisaeedi M. [39], Sparks H. [40], H. Syzko, T. Sushchynska, N. Anastasova, O. Donchenko, A. Dubovenko [41] та ін.).

Мета дослідження полягає у визначенні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності впливу системи цифрових ігор та вправ на рівень розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

– проаналізувати психолого-педагогічну і спеціальну літературу з проблеми розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з використанням цифрових інструментів;

– охарактеризувати особливості оволодіння лексичною стороною мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення;

– з’ясувати місце і роль цифрових технологій в системі корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями мовлення; проаналізувати переваги та можливі обмеження їх використання, посилаючись на наукові дослідження закордонних та вітчизняних науковців;

– розробити та експериментально перевірити ефективність впливу системи цифрових ігор та вправ на рівень розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й розв’язання завдань використано комплекс методів: *системний аналіз* психолого-педагогічної і спеціальної літератури з проблеми розвитку лексичної сторони

мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з використанням цифрових інструментів; *систематизація* різних поглядів науковців на проблему, що досліджується; *вивчення* наявних цифрових платформ та програмного забезпечення, призначених для навчання та розвитку дітей; *порівняння* різних цифрових інструментів, які використовуються в корекційно-розвитковій роботі, оцінка їх переваг та обмежень; *узагальнення* результатів проведеного наукового теоретичного дослідження, виділення загальних тенденцій та закономірностей використання цифрових інструментів у корекційно-розвитковій роботі; *моделювання* – для структуризації системи цифрових ігор та вправ для формування лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення; *емпіричні*: педагогічний експеримент для аналізу стану проблеми, апробації впливу системи цифрових ігор та вправ на рівень розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Практичне значення наукової роботи полягає в розробці системи цифрових ігор та вправ для формування лексичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Крім того, отримані нами результати можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень в освітній галузі та розширення можливостей використання цифрових технологій у логопедичній практиці.

Експериментальна база: приватний заклад дошкільної освіти «Нарру children», м. Запоріжжя.

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг наукової роботи становить 77 сторінки, із яких основний текст – 66 сторінки. Робота містить 10 рисунків, 4 таблиці.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі здійснено теоретичне дослідження проблеми формування лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення з використанням засобів цифрових технологій. Реалізовані мета і завдання надають змогу зробити загальні висновки.

1. Проаналізовано психолого-педагогічну і спеціальну літературу з проблеми розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Здійснений теоретичний аналіз засвідчив про значний інтерес науковців і практиків до вивчення етіологічної природи загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку, системного його характеру (при якому порушуються всі компоненти мовлення: лексичний, граматичний та фонетико-фонематичний) та необхідності своєчасної корекції та діагностики.

2. Результати дослідження дозволили відзначити наявність особливостей формування лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення та необхідність побудови індивідуалізованого підходу до їх навчання.

3. Посилаючись на наукові дослідження закордонних та вітчизняних науковців та зроблені ними висновки, засвідчені переваги використання цифрових інструментів у корекційно-розвитковій роботі вчителем-логопедом. Вони дозволяють індивідуалізувати процес навчання, адаптуючи його під особливості та потреби дітей з мовленнєвих порушень, відстежувати та аналізувати прогрес в реальному часі; створювати інтерактивне освітнє середовище, а також залучати батьків до співпраці; забезпечують системність та доступність отримання корекційно-розвиткової допомоги попри часові та територіальні бар'єри; виступають як компенсаторний засіб – в якості технічної підтримки традиційних для навчання видів діяльності, полегшуючи доступ до дидактичних ресурсів і навчальну взаємодію, частково

компенсуючи або заміщуючи відсутність природних функцій [22, с. 27].

Для вчителів-логопедів цифрові інструменти відкривають більше можливостей для підготовки дидактичних матеріалів (педагоги мають доступ до різноманітних інструментів для створення навчальних матеріалів та наочності, а мультимедійні ресурси дозволяють здійснювати вплив на різні сенсорні зони, електронні матеріали можуть бути легко адаптовані до потреб тих, хто навчається); віддаленої комунікації з колегами; вдосконалення власних цифрових навичок тощо.

Однак, зазначено, що інтеграція цифрових технологій в спеціальну освіту, імовірно, буде продовжувати свій розвиток, відкриваючи перед освітянами розширені можливості та перспективи. Проте цей процес може призупинитися на етапі концептуалізації та планування, не перетворившись у реальну практику, якщо не буде здійснено критичний підхід до вирішення вищезазначених нами обмежень.

Розроблено та обґрунтовано систему цифрових ігор та вправ корекційно-розвиткового спрямування, що на наше переконання, сприятиме розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Для перевірки ефективності його впливу був проведений педагогічний експеримент впродовж 2022-2023 рр. в три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний) на базі приватного закладу дошкільної освіти «Happy children», м. Запоріжжя. Для здійснення експерименту було сформовано експериментальну групу. Кількісні показники, отримані за результатами констатувального етапу, уможливили зробити висновок про те, що активний словник не відповідав віковій нормі, спостерігались лексичні помилки (діти не правильно використовували слова в контексті; не правильно називали слова, схожі за зовнішніми ознаками; замінювали слова, що позначають родові поняття – на видові поняття і навпаки тощо).

В ході експериментальної перевірки дієвості системи цифрових ігор та вправ корекційно-розвиткового спрямування та його впливу на рівень

розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засвідчено зміни. Більшість дітей могла виконати завдання самостійно, інші – з помилками, проте без допомоги дорослого, що є позитивною динамікою.

Таким чином, отримані під час експерименту результати дали змогу стверджувати, що впроваджені в корекційно-розвитковий процес цифрові ігри та вправи, що розроблені нами за напрямами (програмно-методичного комплексу Л. І. Трофименко «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ [31]) та використані під час індивідуальної роботи з дітьми, є дієвими, такими, що позитивно вплинули на зміни рівня розвитку лексичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданова М. В., Мицик Г. М. Роль студентського самоврядування у формуванні цифрової компетентності майбутніх вчителів спеціальної освіти. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб.наук.пр.* 2022. Вип. 1. С. 274–284. DOI: 10.31494/2412-9208-2022-1-1-274-284
2. Брушневська І. М. Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення: : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2018. 274 с.
3. Гуренко О. І., Алексеєва Г. М., Лопатіна Г. О., Кравченко Н. В. Використання комп'ютерних тифлотехнологій та тифлозасобів у інклюзивному освітньому просторі університету. *Information Technologies and Learning Tools.* 2017. 61(5). С. 61–75. <https://doi.org/10.33407/itlt.v61i5.1782>
4. Качуровська О. Б. Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із важкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій : автореф. дис ... канд. пед. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2006. 16 с.
5. Качуровська О. Б. Психолого-педагогічний аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій в корекційному навчанні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2013. Вип. 24. С. 121–125.
6. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Національна академія педагогічних наук України. 2021. 52 с. URL: <https://cutt.ly/PZFUWOp> (дата звернення: 17.08.2022)
7. Король А. В. Мовленнєва картка з картинками: логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини. Тернопіль: Мандрівець. 2017. 27 с.

8. Лалаєва Р. И., Серебрякова Н. В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя). СПб.: СОЮЗ, 1999. 160 с.
9. Леонтьев А. А. Психолингвистический анализ семантики и грамматики: На материале онтогенеза речи. Москва : Наука, 1990. 165с.
10. Лещенко П. А. Комп'ютерні ігри як засіб навчання дітей з особливими потребами. *Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник* / за ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ. 2018. С. 128-151.
11. Лопатіна Г. О. Становлення мовленнєвої особистості дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки». 2019. № 4. С. 254-259
12. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово» 2013. 288 с.
13. Матюх Ж. В. Мультимедійні технології підтримки інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. *Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник* / за ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ. 2018. ПУЕТ, 2018. С. 71–78.
14. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році: додаток до листа Міністерства освіти і науки України 06.09.2022 р. № 1/10258-22. 2022. URL : <https://cutt.ly/8BJSusK>
15. Мицик Г. М. Роль Навчально-логопедичної лабораторії у формуванні та розвитку цифрової компетентності майбутніх вчителів спеціальної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 61. Том 2. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», С. 272–278. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-45>

16. Мицик Г. М. Логопедична освіченість та її місце в структурі корекційно-мовленнєвої компетентності батьків дітей дошкільного віку з вадами мови в сільській місцевості. *Наукові записи Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Бердянськ: ФО-П Ткачук О. В. 2016. Вип. 1. С. 161–167.

17. Мицик Г. М., Бабіченко А. Д. Використання гейміфікації в попередженні дислексії у дітей старшого дошкільного віку. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. Вип. 58. Том 2. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика». С. 248– 254. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-2-35>

18. Мицик Г. М., Гусак А. А., Черепанова А. С. Щодо формування у здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта практичних навичок організації корекційно-розвиткової роботи під час дистанційного навчання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр.* 2022. Вип. 3. Бердянськ : БДПУ, С. 80–91. DOI: [10.31494/2412-9208-2022-1-3-80-91](https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-3-80-91)

19. Мицик Г. М. Використання цифрових ігор у профілактиці порушення процесу читання у дітей старшого дошкільного віку. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2022. 87(1). С. 68–80. <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4638>

20. Мицик Г. М., Пришляк, М. І. Використання потенціалу студентського самоврядування у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутніх вчителів спеціальної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2022. 91(5). С. 145–157. <https://doi.org/10.33407/itlt.v91i5.5052>

21. Нищева Н. Программа коррекционно-развивающей работы в логопедической группе детского сада для детей с ОНР (с 4 до 7 лет). СПб. : ДЕТСТВО- ПРЕСС. 2006. 352с.

22. Нсенко Ю. Г. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у підтримці інклюзивного навчання. *Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник* / за ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ. 2018. С. 24–32.

23. Полька Н. С. Оновлення гігієнічних вимог до використання в навчальних закладах сучасних засобів інформаційних технологій. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2015. № 4. С. 3–5. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2015_4_2

24. Ревуцька О.В. Інноваційні технології в спеціальній освіті. Бердянськ, 2018. 216 с.

25. Рібцун Ю. В. Звукові намистинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 210 с.

26. Рожкова Л. А. Влияние фактора недоношенности на функциональное состояние ЦНС детей с проблемами психоречевого развития. *Дефектология*. 2005. №6.

27. Романенко О. Методика формування здатності до прогнозування в дітей із церебральним паралічем. *Дефектологія*. 2010. №3. С. 36-39.

28. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Теорія і практика сучасної логопедії*. Вип. 1. Київ : Актуальна освіта. 2004. С.7–35.

29. Трофименко Л. І. Теоретичні засади дослідження лексичної сторони мовлення у дошкільників в умовах нормального та порушеного онтогенезу. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4(1). С. 85-95.

30. Трофименко Л. І. Формування орієнтування на слово як одиницю мови у дошкільників із ЗНМ. *Дефектологія*. 2011. №4. С.35- 38.

31. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с.

32. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф.Соботович. К.: «Актуальна освіта», 2007. 120 с.
33. Федорович Л. О. Сучасні моделі та підходи до надання освітніх послуг дітям раннього віку з особливими потребами. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2016. №32(2). С.191-196.
34. Фотекова Т. А. Сочетание нарушений познавательной и речевой сфер в структуре дефекта у детей с общим недоразвитием речи. *Дефектология.* 1994. №2. С.9- 13.
35. Шеремет М. К. Психо-мовленнєвий розвиток дітей із мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2014. №26. С.270-274.
36. Шеремет М. К., Кондукова С. В. Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку в нормі та патології. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2014. №27. С.5-7.
37. Mytsyk H. Utilizing the opportunities provided by the educational and speech therapy laboratory in the formation and development of future special education teachers' digital competence. *Correction and rehabilitation in Innovations: implementation of European experience : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing».* 2023. P. 175–200. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-325-5-11>
38. Mytsyk, H., Pryshliak, M. Telepractice in the System of Providing Correctional and Developmental Services to Children with Speech Disorders: Interaction at a Distance. *Journal of History Culture and Art Research.* 2020. 9 (3), 94-105. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2674>
39. Saeedi S., Bouraghi H., Seifpanahi M., Ghazisaeedi M. Application of Digital Games for Speech Therapy in Children: A Systematic Review of Features

and Challenges. *Journal of Healthcare Engineering*. 2022. doi: 10.1155/2022/4814945.

40. Sparks H. Digital Technology and Inclusive Learning. In: Peters, M., Heraud, R. (eds) *Encyclopedia of Educational Innovation*. Springer, Singapore. 2019. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2262-4_136-1

41. Syzko H., Sushchynska T., Anastasova N., Donchenko O., Dubovenko A. Web Quest Technologies: Developing Communicative Sphere of Preschool Children with Down Syndrome. *Journal of History Culture and Art Research*, 2020. 9(3). P. 55–71.